



Бачковски манастир

„Успение Богородично“

Бачковският манастир е не само най-големият от групата манастири, известни под името „Родопската Света гора“, но е и сред най-старите на Балканския полуостров. Светата обител се намира сред живописната котловина на река Чая (Асеница), в съседство със с. Бачково и е само на 11 км от Асеновград. Уникалното на този манастир е съчетанието на три култури – византийска, грузинска и българска.

ИСТОРИЯ

Основател на манастира е византийският военачалник Григорий Бакуриани, грузинец по произход. Заради военните си заслуги към тогавашния византийски император той получава обширни земи в Родопите. Воден от стремежа да издигне авторитета си сред населението в този край, през 1083 г. Г. Бакуриани поставя началото на манастирския комплекс. Още с възникването си светлата обител се превръща в един от най-богатите манастири, защото неговият основател и брат му Абазий го даряват с огромни поземлени имоти в Родопите и в Тракийската равнина. Освен манастира, Г. Бакуриани построява и черква-костница, която се намира на около 400 м от манастирския комплекс. Тя се състои от два етажа – в първия се помещава гробницата и параклиса, а на втория – самата черква. Костницата е уникална със своите стенописи, най-старите от които датират от XI век и са изписани от грузинския живописец Йоан Зограф.

В съставения от него устав Г. Бакуриани посочва, че светлата обител ще се управлява сама, без да се намира под императорска или патриаршеска власт. Интересното в случая е, че макар и на византийска служба, Бакуриани не позволява в манастира да се приемат монаси ромеи. В устава изрично е споменато, че ще се приемат само грузински младежи. Затова в първите десетилетия след основаването му в манастира има грузинско културно влияние. Например, един от първите книжовници в светлата обител е грузинският философ Йоан Петрици. От края на XI век датира и основаното училище в близост до светлата обител, в което са се подготвяли младежи за монаси, и което по-късно дава началото на Бачковската книжовна и просветна школа. По време на управлението на цар Иван Александър (1331–1371) Родопският край е присъединен към българската държава. Това оказва благотворно влияние върху култур-

ния живот и духовното развитие на манастира. В Бачковската костница е изографисан портрет на този български владетел, известен с щедростта си към манастирите и църквите.

По време на нашествието на османските турци през втората половина на XIV век манастирът първоначално остава незасегнат и до началото на XV век играе ролята на най-големия духовен център в Родопския край. Предполага се, че след завладяване на Търновското царство тук е заточен и живее до смъртта си (1402) последният български патриарх Евтимий Търновски. Постепенно в манастира идват и част от учениците му, с чиято помощ възниква прочутата Бачковска книжовно-просветна школа.

През 1419 г. турският султан Муса опустошава Пловдивската област и Родопския край, в резултат на което пострадва и манастирът. За съжаление липсва информация за историята на светлата обител през

следващите два века. Знае се само, че в края на XVI век започва неговото обновяване, което продължава до средата на XVII век. Именно оттогава се пазят повече сведения за манастира – той вече е бил заможен, с голямо монашеско братство. Издигнати са големи жилищни сгради и новата църква „Св. Богородица“. Тогава е построена и мраморната трапеза в приземния етаж за 100-те монаси, които обитават манастира. Стените на самата трапезария са изписани с живопис, която напомня на великолепна художествена галерия. В трапезарията могат да се видят изографисани сцените „Страшния съд“, Седемте Вселенски събора (рядко явление в българската църковна живопис), както и фигурите на древногръцките философи Аристотел, Диоген, Сократ, смятани за предтечи на християнството. Някои специалисти даже сравняват художествените достойнства на стенописите с тези на Великата лавра „Св. Атанасий“ в Света гора.

В началото на XVIII век, по време на пътуванията си из българските земи, френският пътешественик Пол Люка посещава Бачковския манастир и отбелязва в своя дневник, че манастирът наподобява замък, в който живеят повече от 100 монаси, притежава собствена богата библиотека с много ценни ръкописи.

Към средата на XVIII век част от имотите на манастира са разграбени от поробителите и през 1745 г. светата обител минава под църковната власт на Цариградската патриаршия. В манастира се настанява гръцко духовенство. То се опитва да унищожи старите български ръкописи, исторически документи и ктиторски портрети. В килийното училище започва да се преподава на гръцки език. Въпреки засилващото се гръцко влияние, връзките с българското население се запазват – за това говорят щедрите дарения, които богати българи от Свищов, Копривщица, Пловдив правят за манастира. Тези дарения помагат манастирът отново да се замогне. Броят на поклонниците се увеличава. За разцвета на светата обител говори и фактът, че в средата на века управата на манастира дарява 2000 гроша собствени средства, за да под-

помогне изграждането на българско училище в Пловдив.

През 1846 г. на северната стена на манастирската трапезария асеновградският живописец Алекси Атанасов изобразява традиционно-литийно шествие – ритуалното изнасяне на храмовата икона „Св. Богородица“ от манастира. Бачковският манастир преминава отново под опеката на българската екзархия едва след Освобождението – през 1894 г.

ЦЪРКВАТА

Главната църква на Бачковския манастир „Св. Богородица“ е изградена през 1604 г. върху основите на старата и по образец на храмовете в Света гора. Тя представлява великолепен шедьовър на българската църковна архитектура и до днес предизвиква възхищение сред туристите. От външната страна на църквата стените са облицовани с мраморни блокчета.

В църквата се намира един от най-старите иконостаси с дърворезба (от XVII в.) в българските земи. Тя привлича интереса с живописната си украса, която датира от средата на XVII в., дело на неизвестен майстор-живописец. На западната стена е изографисана композицията „Успение Богородично“, а в останалата част – житийни сцени. Вляво от входната врата са изобразени портретите на двамата ктитори – цариградските търговци Георги и синът му Константин. При повторното изписване на църквата „Св. Богородица“ в средата на XIX век, за зограф е поканен жи-

вописецът Моско Одринчанина. През 1830 г. в южния двор на манастира е построена нова черква – „Св. Никола“, около която са издигнати нови жилищни сгради. Захари Зограф се заема с декоративната украса на църквата. При изографисването ѝ той невинаги се придържа към установените църковни канони. Например, на една от сцените – „Страшния съд“, известният живописец представя архитектурата и ежедневието в българския възрожденски град.

ЧУДОТВОРНАТА ИКОНА „СВ. БОГОРОДИЦА“

Това е най-ценната реликва в Бачковския манастир. Според преданието неин автор е Апостол Св. Лука. Съществуват най-различни легенди как се е озовала в светата обител – според едни тя е подарена през XIV век от двама братя грузинци, а според други е „прелетяла“ от един грузински манастир и „кацнала“ в местността „Клувията“. Там я намерили двама пастири и я предали на монасите. Казват, че малко след това изпод близката скала бликнал извор, а върху нея е изсечено копие на иконата.

Затова традиция е всяка година на втория ден на Великден монасите от манастира извършват литийно шествие – ритуално изнасят иконата от манастира и я занасят до „Клувията“.

Д-р Красимира Мархалева
Използвани са материали от книгата на Г. Чавръков „Българските манастири“

